

1973 – פרשת ישראל וחיון – סירוב פקודה בשעת מלחמה

מאת: סגן ניר דן, עוזר ראש מדור הדין המשמעתי והחנינות, בית הספר למשפט צבאי

לאחר מלחמת יום הכיפורים, שני חיילי צה"ל הורשעו בבית הדין במחוז מרכז בעבירות של התנהגות מחפירה וסירוב למלא פקודה, בשעה שחבריהם מחרפים את נפשם בקרבות. בגין עבירות אלה, הוטלו על כל אחד מהם שבע שנות מאסר.

רקע עובדתי

**„בשעה שחיילי המעוז בתעלה נלחמו על חייהם
נשאר שני הנאשמים במיטותיהם וסרבו לעזור“**

שני סמלי צה"ל, מפדויי השבי המצרי, הורשעו בהתנהגות מחפירה וסירוב למלא פקודות בהיותם בימי המלחמה הראשונים

כותרת מעיתון „מעריב“, יום רביעי, 23 באוקטובר 1974

ביום 6 באוקטובר 1973, מועד פריצתה של מלחמת יום הכיפורים, שירתו שני החיילים, סמל חיים ישראלי וסמל יהודה חיון, כמכונאים בגדוד שריון

בגזרת תעלת סואץ. באותו יום בשעות הצהריים, נשלחו שני החיילים, יחד עם מכונאי נוסף, למעוז „מפצח ג“, שנמצא בגזרה הדרומית של תעלת סואץ, כדי לתקן זחלים. במעוז, נמצאו באותה עת 26 חיילים, מתוכם 18 חיילים מהכוח האורגני של המעוז ועוד שמונה חיילים נוספים שנקלעו למקום (ביניהם שני החיילים).

במוצאי יום הכיפורים פנה סמל המעוז, אל שני החיילים וביקש שיבואו עמו ויסייעו לו בהוצאת תחמושת מהבונקר. הדבר היה כרוך בהליכה בתעלה מוגנת, לאורך 15 מטרים, והליכה נוספת בשטח חשוף, לאורך שלושה מטרים, אל פתח הכניסה לבונקר מוגן. סמל חיים ישראלי וסמל יהודה חיון סרבו לבצע את המשימה. ברם, כעבור 20 דקות השתכנעו וניסו לצאת מהבונקר. אולם, אז ניחת פגז במרחק ניכר מהבונקר ושני החיילים חזרו בהם והחליטו שלא להיענות לפקודתו של סמל המעוז. למחרת, פנה מפקד המעוז אל השניים והורה להם לצאת מהבונקר ולסייע באיוש העמדות. השניים סירבו בכל תוקף לאייש את העמדות. באותה עת שרר שקט יחסי בגזרה זו. מאוחר יותר באותו היום סירבו השניים לשמור על הפתחים, לחלק תחמושת, להימצא בתצפית, או לסייע בכל דרך שהיא למאמצי הגנת המעוז. לאור סירובם של החיילים לאייש את העמדות, נאלץ סגן מפקד המעוז בעצמו לעבור מעמדה לעמדה ולשחרר חיילים למנוחה.

ביום 8 באוקטובר, היום השלישי למלחמה, התרחשו מספר ניסיונות תקיפה מצריים שלוו באש ארטילרית כבדה, אש טנקים וצליפות. בניסיון השלישי, ולאחר קרב הגנה של המעוז שנערך יותר משעה וחצי, הצליחו המצרים להחדיר רימוני עשן פנימה ומגניו נאלצו להיכנע וליפול בשבי, ביניהם סמל חיים ישראלי וסמל יהודה חיון שאף נפצע בשלב הכניעה. שני החיילים שהו שבעה שבועות בשבי המצרי.

ההליך המשפטי

בית הדין הצבאי, בראשות סא"ל אליהו מצא (לימים שופט בית המשפט העליון), הרשיע את שני הנאשמים בהסתמך על הודעותיהם, בהאשמות שיוחסו להם בכתב האישום- התנהגות מחפירה וסירוב למלא פקודה. שני הנאשמים סיפרו כי לא היה להם ניסיון קרבי ונקלעו במפתיע למצב מלחמה, דבר שהיכה אותם בהלם. על רקע הסבר זה טענו שאינם זוכרים את אשר אירע במעוז.

התובע הצבאי בהליך, רס"ן ד' פרידמן, ביקש מבית הדין הצבאי להחמיר בעונשם בהתחשב בכך, שהעונש הקבוע בחוק הוא 15 שנות מאסר. התובע ציין לזכותו של סמל יהודה חיון כי בשעות הבוקר של היום השלישי למלחמה, לפני נפילת המעוז הסכים לחלק תחמושת ומזון לעמדות. לעומת זאת ציין התובע כי פרט לפעולה זו, לא נטלו שני הנאשמים כל חלק בלחימה, ונמצאו כל העת בבונקר על מיטותיהם. התובע אמר בסיכומיו כי משפט זה הינו מיוחד במינו. משום שאין תקדים לנסיבות העניין מבחינת העבירה ומבחינת הנסיבות. הודגש כי העבירות שעברו הנאשמים הן חמורות ביותר, והעונש הקבוע בחוק על כל אחת מהן הוא 15 שנים. שני הנאשמים אמנם שירותו ביחידת שדה, אך קשה לקבל את גרסתם כי לקו בהלם. עוד הזכיר התובע את גבורת המוצבים שלא נפלו, כגון "מוצב בודפסט", וציין כי גם במקומות אחרים ניצבו חיילים שהמלחמה הייתה הפעם הראשונה בה היו תחת אש. התובע סיכם ואמר כי הנאשמים שמרו על עורם שלהם, ולא היה אכפת להם שחיילים אחרים לחמו ונפלו בגללם.

מנגד, ביקש סנגורם של הנאשמים, עו"ד שמעון טופור, להקל בעונש שולחיו. לדבריו השניים נעשו בעצם העמדתם לדין ופרסום המשפט שהתנהל נגדם. בנוסף טען, כי שולחיו לא קיבלו הכשרה צבאית של חיילים קרביים ושירותו בצבא כמכונאים. לדבריו, יחיתה עליהם המלחמה במפתיע והם היו שרויים בהלם, ולכן יש לקבל את גרסתם כי התנהגותם נבעה מהלם ולא מפחד סיכון חיים.

בית הדין הצבאי, בראשות סא"ל אליהו מצא קבע, כי הנאשמים לא נדרשו למלא במעוז תפקיד של לוחמים. אלא לחלק תחמושת ומזון ולעמוד בתצפית. הנאשמים פחדו, וזה לא יכול להיזקק לזכותם, משהם התנהגו בצורה נלוזה כדי לשמור על עורם, בעוד חבריהם לוחמים. הודגש, כי מורך הלב אינו יכול להיזקק בנסיבות כאלה לזכותם. לימים, עונשם של השניים הוקל.

חשיבות הפרשה

מלחמת יום הכיפורים נזכרת בתודעת החברה הישראלית כאחת המלחמות הקשות ביותר בתולדות מדינת ישראל. צבא הגנה לישראל ספג אבדות רבות, והמדינה כולה הוכתה תדהמה לאור מספר החללים הרב, שהמשיך

אלוף פיקוד המרכז הפחית עונשם של פדויי השבי המצרי

תקופת מאסרם קוצרה משבע לחמש שנים * המשפחות יפנו לרמטכ"ל

מאת מרדכי אלמן
אלוף פיקוד המרכז, וזכה
אמרת, המכילת מספר לחימה
שנות מאסר את העניש ש"
נזר לפני פדויי שבה ביתי
דיו בטאי בחזיר קד שני

פדויי השבי המצרי, הפכי
ליום יהודה חיון וחיים ישי
ראוי.

שניהם הורשעו בדיון כהא"
שמות של התנהגות מכיחה
וסירוב למלא פקודה, בהיותם
נקלעו למעוז בעיגולם של

במלחמת יום הכיפורים במעוז
בגרות תעלה סואץ. נוסף ל"
תקופת המאסר הורדו בדרגה
לסוריה.

פטיגורם ערד יצחק תוסיה"
כחו, פנה בזמנו לבית הדין
הצבאי לעירוצורים תירד על

הידיעה בדבר הקלת עונשם של החיילים;
עיתון "מעריב" מיום 15 באפריל 1975

לעלות ככל שחלפו הימים. חיילי צה"ל שהשתתפו בקרבות נתפסו בעיני החברה כגיבורים, ולא עלה על הדעת כי היו חיילים אשר סרבו לסייע לחבריהם בשעת הלחימה. בעת פרסום הפרשה בעיתונות, נשמעו קולות זעקה ותדהמה לאור נסיבות המקרה. אולם, לאחר פרסום גזר הדין (7 שנות מאסר), הושמעו ביקורות רבות כנגד חומרת העונש, במיוחד נוכח ביקורת כלפי מקבלי ההחלטות והדרגים הגבוהים אשר ניהלו את המלחמה.

הפרקליטות הצבאית, ובפרט במקרה זה התביעה הצבאית, דרשה בתוקף למצות את הדין עם שני החיילים ואף עמדה על כך שיוטל עליהם עונש מאסר משמעותי. הן לפרקליטות, והן לבית הדין, צרמו נסיבות המקרה, בו שני החיילים לא סייעו לחבריהם הנלחמים לצדם ולו אף בחלוקת מזון

ותחמושת. סירוב הפקודה בריש גלי, והישארותם במיטתם כאשר חיילים במרחק קטן מהם אוחזים נשק ומחרפים נפשם, זועק לשמיים. אי לכך, בית הדין הטיל עליהם עונש חמור מאוד, של 7 שנות מאסר, שאין לגביו תקדים בזמנים ההם.

מדוע בחרתי בנושא?

סירוב פקודה הוא אחת מהעבירות אליהן מתייחס כל צבא בעולם בחומרה רבה. צבא הוא גוף השואב את כוחו מהמבנה ההיררכי שלו והמשמעת הקיימת בו. משכך, כל פגיעה בשרשרת הפיקוד עשויה לחבל בתפקוד המערכת כולה. צה"ל, כמו כל צבא בעולם, מייחס חשיבות עליונה למשמעת ומחמיר ביותר עם עבירות משמעת, ולו הקלות ביותר. קל וחומר כאשר מדובר בסירוב פקודה בשעת לחימה.

במסגרת עבודתי השוטפת במדור הדין המשמעתי, אני נתקל רבות במקרים בהם חיילים מסרבים לפקודות מפקדיהם. אמנם לרוב אין מדובר בפקודות הנוגעות לשדה הקרב, עדיין מדובר בסירוב לפקודות הנוגעות לביטחונם של חיילים אחרים בעת שמירות, תרגילים וכיוצא באלה. הדין המשמעתי הינו הכלי הנתון בידי המפקדים אשר אמור לסייע להם לשמור ולאכוף את המשמעת ביחידה. פעילות הפרקליטות הצבאית – באמצעות מדור הדין המשמעתי ובאמצעות התביעה הצבאית נועדה להבטיח מהגורמים את שמירת המשמעת הצבאית והסדר הצבאי, כחלק בלתי נפרד משמירה על הכוננות הצבאית וההערכות לעימותים עתידיים.